

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Περί ύφους: παίζοντας με τα συστατικά του ύφους στον πεζό λόγο»

Συγγραφή: ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΡΜΠΙΑΝΗ

Εφαρμογή: ΧΑΡΙΤΩΝ ΜΑΛΕΝΛΗΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνια 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Περί ύφους: παίζοντας με τα συστατικά του ύφους στον πεζό λόγο

Εφαρμογή σεναρίου

Χαρίτων Μαδενλής

Δημιουργία σεναρίου

Παρασκευή Σαρμπάνη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

Τάξη

Β΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

Γενικό Λύκειο Μακροχωρίου

Χρονολογία

Από 2-12-2013 ως 20-12-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

Τέσσερις (4) διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: εργαστήριο πληροφορικής

II. Εικονικός χώρος: Wiki

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου κρίθηκε απαραίτητο εκπαιδευτικός και μαθητές να είναι εξοικειωμένοι με τις ιδιαιτερότητες της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου και να γνωρίζουν τα βασικά στοιχεία για τον τρόπο εργασίας στο Wiki. Επίσης, ήταν απαραίτητη η ευχέρεια στη χρήση ενός προγράμματος επεξεργασίας κειμένου, μιας και αυτό υπήρξε το βασικό εργαλείο. Όσον αφορά στην υλικοτεχνική υποδομή, απαιτήθηκε η χρήση εργαστηρίου πληροφορικής εξοπλισμένου με έναν υπολογιστή για κάθε ομάδα και με πρόσβαση στο διαδίκτυο. Τέλος, οι μαθητές έπρεπε να έχουν διδαχθεί στην Α΄ λυκείου τα βασικά στοιχεία της αφήγησης, μιας και κλήθηκαν να εντάξουν στην εξέταση του ύφους τις γνώσεις τους για την πρωτοπρόσωπη και τριτοπρόσωπη αφήγηση.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Παρασκευή Σαρμπάνη, Περί ύφους: παίζοντας με τα συστατικά του ύφους στον πεζό λόγο, Νεοελληνική Λογοτεχνία Β΄ Λυκείου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μετά από μια εισαγωγική δραστηριότητα, που οργανώθηκε γύρω από την αναλογία προσωπικό στυλ-κειμενικό ύφος, οι μαθητές μελέτησαν λήμματα και κείμενα θεωρίας που φιλοξενούνται στο [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#), στο σχολικό εγχειρίδιο των [Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας](#) της Α΄ Λυκείου και στο [Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα. Στη συνέχεια, εφάρμοσαν τις πληροφορίες αυτές δουλεύοντας πάνω σε αποσπάσματα κειμένων που προέρχονταν είτε από τα σχολικά βιβλία είτε από άλλα βιβλία, επισυνάπτοντας τις απαντήσεις τους ως σχόλια πάνω στο ίδιο το κείμενο. Τέλος, έγραψαν οι ίδιοι κείμενα

διαφορετικού ύφους σύμφωνα με το παράδειγμα του Κενώ. Το σενάριο έκλεισε με την παρουσίαση των εργασιών των ομάδων στην ολομέλεια της τάξης.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Οι μαθητές, ακόμη κι αν είναι σε θέση να αναγνωρίζουν στοιχεία συστατικά του ύφους, τείνουν τις περισσότερες φορές να τα θεωρούν απλώς καλολογική σκευή του κειμένου, να τα απομονώνουν από τη μελέτη των νοημάτων του και να τα αντιμετωπίζουν εντέλει ως ουδέτερα στοιχεία που δεν επηρεάζουν την ερμηνεία του κειμένου. Όμως «μια γλωσσική μορφή δεν μπορεί να αφήσει ανέπαφο τον πυρήνα ενός περιεχομένου», όπως διαβάζουμε στο [Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα. Στόχος, λοιπόν, του σεναρίου αυτού ήταν να βοηθήσει τους μαθητές να διακρίνουν κάποια στοιχεία ύφους αλλά κυρίως να συνειδητοποιήσουν πως οι υφολογικές επιλογές του συγγραφέα είναι συνυφασμένες με την ερμηνεία του κειμένου, είναι και αυτές παραγωγοί νοήματος.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής.

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να κατανοήσουν πώς ο προσωπικός τρόπος με τον οποίο εκφράζεται καθένας μας μετασχηματίζει το νόημα των όσων επιθυμούμε να μοιραστούμε με τον συνομιλητή μας.

Γνώσεις για τη γλώσσα/λογοτεχνία

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να διαπιστώσουν πώς το γραμματικό πρόσωπο εκφοράς του λόγου του αφηγητή επηρεάζει το ύφος της αφήγησης: το κάνει προσωπικό ή απρόσωπο, εξομολογητικό ή ουδέτερο,

- να κατανοήσουν ότι οι μεταφορές, οι παρομοιώσεις και οι λεξιλογικές επιλογές του συγγραφέα δεν αποτελούν αυθύπαρκτες αρετές (ή αδυναμίες) του κειμένου αλλά διατυπώνονται από τον φορέα της αφήγησης δίνοντάς του μια συγκεκριμένη ταυτότητα,
- να μπορούν να εντοπίζουν και να ερμηνεύουν την ειρωνική χρήση των λέξεων στα κείμενα,
- να κατανοήσουν πώς τα παραπάνω αποτελούν στοιχεία αξεδιάλυτα μέσα σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, συνιστώσες της ενιαίας ταυτότητας του έργου.

Γραμματισμοί

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να μπορούν να εντοπίζουν στοιχεία που επηρεάζουν το ύφος του κειμένου (σχήματα λόγου, λεξιλόγιο, πρωτοπρόσωπη-τριτοπρόσωπη αφήγηση) και να διατυπώνουν άποψη σχετικά με το πώς επηρεάζεται το κείμενο από τις επιλογές αυτές του συγγραφέα,
- να ασκηθούν στην ενσωμάτωση στοιχείων ύφους στον δικό τους λόγο,
- να μπορούν να χρησιμοποιούν το Wiki ως εργαλείο επικοινωνίας και έκφρασης των ιδεών τους,
- να χρησιμοποιούν τις δυνατότητες που δίνει ο επεξεργαστής κειμένου για τον σχολιασμό ενός κειμένου.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου αξιοποιήθηκε η ομαδοσυνεργατική μέθοδος: οι μαθητές ανέλαβαν πρωτοβουλίες και συνεργάστηκαν στο πλαίσιο της ομάδας για να κατακτήσουν τους στόχους του σεναρίου. Μετά την ολοκλήρωση κάθε δραστηριότητας συζητούνταν με καθοδηγητικές ερωτήσεις του διδάσκοντα τα πορίσματα με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων. Ο εκπαιδευτικός είχε ρόλο υποστηρικτικό και παρενέβαινε κατά την εκπόνηση των εργασιών προκειμένου να

λύσει απορίες και να δώσει κατευθύνσεις στις ομάδες. Στη διάρκεια της εργασίας στην ολομέλεια ο εκπαιδευτικός είχε ρόλο συντονιστή επιχειρώντας να ανοίξει τη συζήτηση προς σημεία του θέματος που απαιτούσαν διευκρινίσεις ή δεν καλύπτονταν από τις δραστηριότητες.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Συχνά οι μαθητές, όταν τους ζητείται να περιγράψουν και να χαρακτηρίσουν το ύφος ενός κειμένου, καταφεύγουν σε τυποποιημένες απαντήσεις που έχουν αποστηθίσει στη διάρκεια της σχολικής τους πορείας και περιορίζονται σε χαρακτηρισμούς όπως «λιτό», «γλαφυρό» κλπ., χωρίς τις περισσότερες φορές να μπορούν να αιτιολογήσουν από πού προκύπτει αυτή τους η γνώμη. Πολλές φορές μάλιστα υπονοούνται και αξιολογικές κρίσεις πίσω από τους χαρακτηρισμούς αυτούς: το λιτό ύφος είναι απλοϊκό, όχι αρκετά «λογοτεχνικό», σε αντίθεση με το γλαφυρό. Τα παραπάνω, λοιπόν, υπήρξαν το έναυσμα για το σενάριο αυτό, κατά την εφαρμογή του οποίου οι μαθητές ασκήθηκαν στο να εντοπίζουν στοιχεία ύφους και να σχετίζουν το συνολικό αποτέλεσμα των επιλογών αυτών με την ερμηνεία του κειμένου, όσο βέβαια αυτό ήταν δυνατόν, μιας και οι μαθητές μελέτησαν μόνο κάποια αποσπάσματα ευρύτερων κειμένων.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στο [Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών](#) διαβάζουμε: «...το κείμενο είναι τελικά μια γλωσσική μορφή, μια γλωσσική δομή στην οποία δίνει λογοτεχνική αξία η ποιότητα του λόγου και ο ιδιαίτερος τρόπος της γλωσσοτεχνικής σύνθεσης (ύφος), είναι προφανές ότι η γλώσσα του κειμένου –ανάλογα με το λογοτεχνικό γένος και είδος–, οι εκφραστικοί τρόποι με τους οποίους αυτή προβάλλει την προθετικότητα του κειμένου, αφενός ασκούν αυτόχρονα γλωσσική αγωγή στον μαθητή, αφετέρου συνιστούν μεθοδολογικά αντικείμενο της διδασκαλίας και της σχετικής στοχοθεσίας,

διότι με την παρατήρηση της γλωσσικής μορφής του το κείμενο γίνεται περισσότερο εναργές και η ερμηνευτική του προσέγγιση περισσότερο τεκμηριωμένη». Η διερεύνηση του ύφους αποτέλεσε στόχο του μαθήματος. Μέρος των κειμένων τα οποία επεξεργάστηκαν οι μαθητές προέρχονται από το σχολικό εγχειρίδιο της Β΄ λυκείου, ενώ άλλα αποτελούν έργα της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής, επιλογή που δεν αποκλείεται από το Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Το σενάριο αξιοποίησε σε σημαντικό βαθμό τις δυνατότητες που προσφέρει το Wiki ως εργαλείο επικοινωνίας, συνεργατικής γραφής και μάθησης. Οι μαθητές ανακοίνωναν στο Wiki τα αποτελέσματα των εργασιών τους, όπου σχολιάζονταν – κυρίως από τον διδάσκοντα– με στόχο τη διόρθωση από τους ίδιους πιθανών αστοχιών τους. Επίσης, μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρει ο επεξεργαστής κειμένου για προσθήκη σχολίων, δόθηκε η ευκαιρία στους μαθητές να δημιουργήσουν –ή να μελετήσουν, όταν επρόκειτο για κείμενα άλλων ομάδων– ένα υπομνηματισμένο κείμενο, του οποίου η ρευστότητα αποτελεί χαρακτηριστικό της νέας κειμενικότητας που διαμορφώνουν οι ΤΠΕ.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α΄ Γυμνασίου:

Θανάσης Βαλτινός, [«Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται»](#) (απόσπασμα από το *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο πρώτο: Αμερική*)

ΚΝΑ Β΄ Λυκείου:

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, [«Το μοιρολόγι της φώκιας»](#)

Εμμανουήλ Ροΐδης, [«Μονόλογος ευαισθήτου»](#)

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Σωτήρης Δημητρίου, *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου*, 16-17. Αθήνα: Κέδρος, 1993.

Ρέα Γαλανάκη, *Ελένη ή ο Κανένας*, 151. Αθήνα: Καστανιώτης, 2004.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Μη λογοτεχνικά κείμενα

«3.2 Οι λειτουργίες του αφηγητή», *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' Λυκείου*, Βιβλίο καθηγητή, 20. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

«Αφηγηματικοί Τρόποι» (τα σχετικά με την πρωτοπρόσωπη και τριτοπρόσωπη αφήγηση), *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β' Λυκείου*, Βιβλίο μαθητή, 11. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ι. Παρίσης & Ν. Παρίσης, *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2010.

Ιστοσελίδες

Πύλη για την ελληνική γλώσσα: *Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων*

Διδακτική πορεία, στάδια, φάσεις

1^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Η εφαρμογή του σεναρίου ξεκίνησε στο εργαστήριο πληροφορικής του σχολείου, στο οποίο παρέμειναν οι μαθητές και τις τέσσερις ώρες που διήρκεσε η εφαρμογή. Δε χρησιμοποιήθηκαν εξ αρχής οι υπολογιστές, μιας και η αρχή έγινε με συζήτηση στην ολομέλεια. Οι μαθητές, όμως, χωρισμένοι σε ομάδες της επιλογής τους, κάθισαν στους σταθμούς εργασίας για λόγους εξοικονόμησης χρόνου.

Τους ζητήθηκε να κατονομάσουν μερικές από τις νεανικές ομάδες που υιοθετούν κάποιο ιδιαίτερο στυλ: *κάνκουρες, ποζέρια, ίμο, μέταλλα*. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης τους ζητήθηκε να εξηγήσουν γιατί ακόμη και ο πλέον αδαής για τη νεανική κουλτούρα ενήλικας είναι σε θέση με την πρώτη ματιά να καταλάβει σε ποια ομάδα εντάσσεται ο καθένας. Τι είναι αυτό που τους διαφοροποιεί; Ποια είναι τα συστατικά της ταυτότητας αυτής που έχουν υιοθετήσει; Είναι σαφές πως η συζήτηση

αυτή στόχευε να αναδείξει το γεγονός πως η ταυτότητα καθενός εκφράζεται μέσα από διάφορα στοιχεία τα οποία συνδυασμένα αποτελούν το προσωπικό του στυλ. Στο τέλος της συζήτησης, συνοψίζοντας ο εκπαιδευτικός τα βασικά σημεία της, έκανε λόγο για τις προσωπικές επιλογές καθενός, οι οποίες συνιστούν το προσωπικό του στυλ/ύφος και διαμορφώνουν την ταυτότητά του.

Στη συνέχεια, οι μαθητές, οι οποίοι ήδη είχαν προσκληθεί και αποδεχθεί την πρόκληση να γίνουν μέλη του Wiki με τον τίτλο periyfoys, που είχε δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός για τις ανάγκες του μαθήματος¹, αναζήτησαν την επόμενη δραστηριότητα που ήταν αναρτημένη εκεί. Συγκεκριμένα, τους ζητήθηκε να αντιστοιχήσουν πρόσωπα με φράσεις που ακούγονται σε μια (πολυσυλλεκτική είναι η αλήθεια) καφετέρια του ελληνικού καλοκαιριού: τα πρόσωπα τα διάλεξαν μετά από αναζήτηση εικόνων στο διαδίκτυο. Οι μαθητές μετέφεραν τα πρόσωπα που διάλεξαν με το αντίστοιχο συννεφάκι των λόγων σε ένα αρχείο προγράμματος παρουσίασης (PowerPoint). Μία ομάδα επέλεξε να εργαστεί σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου (Word). Είναι χαρακτηριστικό ότι όλες οι ομάδες έδωσαν χιουμοριστικό χαρακτήρα στην εργασία τους², συνδέοντας τα λόγια της άσκησης με ακραίες φιγούρες, π.χ. ο «αραχτός ελληνάρας», που παραγγέλνει φραπέ, η «μυγιάγγιχτη κούκλα» και ο «φλώρος», που παραγγέλνουν εσπρέσο φρέντο με στέβια. Τους χαρακτηρισμούς χρησιμοποίησαν οι ίδιοι οι μαθητές στην παρουσίαση των εργασιών τους.

Στη συζήτηση που διεξήχθη όσο διαρκούσε η παρουσίαση των εργασιών, έγινε λόγος για το διαφορετικό γλωσσικό ύφος κάθε ομιλητή, για τους παράγοντες που το επηρεάζουν καθώς και για τον βαθμό στον οποίο αυτό επηρεάζει την ανταπόκριση του δέκτη επικοινωνίας. Η συμμετοχή των μαθητών στην εκπόνηση των εργασιών και στη συζήτηση την ώρα της παρουσίασης των εργασιών έδειξε ότι επιτεύχθηκε ο στόχος των δραστηριοτήτων της πρώτης διδακτικής ώρας, δηλαδή να εισαχθούν οι

¹ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το αρχείο arxiki_selida_wiki.

² Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τον υποφάκελο ergasies_protis_oras.

μαθητές στο θέμα του σεναρίου που αφορά στη μελέτη του ύφους στα πεζά λογοτεχνικά κείμενα.

Στο τέλος της ώρας οι μαθητές παρακινήθηκαν να αναζητήσουν στο Wiki τα κείμενα που έπρεπε να μελετήσει κάθε ομάδα για να εκπονήσει τις δραστηριότητες που ακολουθούσαν. Τα κείμενα αυτά ήταν αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα, λήμματα από το [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#) και το [Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων](#) και αποσπάσματα από το βιβλίο του καθηγητή ή την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου. Ζητήθηκε από τους μαθητές να μελετήσουν τα κείμενα στο σπίτι, προκειμένου να εξοικονομηθεί χρόνος. Στους μαθητές που δεν είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι (αυτοί ήταν εφτά σε σύνολο εικοσιτριών) το υλικό δόθηκε φωτοτυπημένο.

2^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Δυστυχώς, δεν κατέστη δυνατό η δεύτερη και τρίτη ώρα να είναι συνεχόμενες, όπως προβλεπόταν στο συνταγμένο σενάριο. Οι μαθητές βρήκαν αναρτημένο στο Wiki [ένα εισαγωγικό στη φάση αυτή σημείωμα](#) και τα [τρία φύλλα εργασίας](#), ένα για κάθε δύο ομάδες. Αν και προβλεπόταν η εργασία τους να εκπονηθεί την πρώτη ώρα, ωστόσο, τελικά, όλες οι ομάδες (εκτός από μία) χρειάστηκαν και την επόμενη για την ολοκλήρωσή της. Στο εισαγωγικό σημείωμα οι μαθητές διάβασαν μια περίληψη των μέχρι εκείνη τη στιγμή συμπερασμάτων και της δουλειάς που έπρεπε να γίνει στη συνέχεια. Επίσης, υπήρχαν παραπομπές στα κείμενα που έπρεπε να είχαν ήδη διαβάσει οι μαθητές στο σπίτι. Όπως διαπιστώθηκε από την πορεία εφαρμογής του σεναρίου, σχεδόν οι μισοί μαθητές είχαν μελετήσει στο σπίτι τα κείμενα που τους είχαν δοθεί. Ευτυχώς, σε κάθε ομάδα υπήρχε τουλάχιστον ένας τέτοιος μαθητής, ο οποίος ενημέρωσε τους υπόλοιπους για τα κείμενα. Στη συνέχεια, οι ομάδες ασχολήθηκαν με τη διερεύνηση μέσα σε ένα ή περισσότερα κείμενα ενός στοιχείου ύφους.

Το [φύλλο εργασίας](#) των δύο πρώτων ομάδων προέβλεπε να εξετάσουν οι μαθητές πώς επηρεάζουν η πρωτοπρόσωπη και η τριτοπρόσωπη αφήγηση το ύφος

ενός κειμένου. Οι μαθητές έπρεπε να θυμηθούν όσα είχαν μελετήσει στο μάθημα της γλώσσας της Α΄ Λυκείου σχετικά με το γραμματικό πρόσωπο εκφοράς του αφηγηματικού λόγου και να διαβάσουν [απόσπασμα](#) από το «Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη» του Θανάση Βαλτινού και [«Το μοιρολόγι της φώκιας»](#) του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη. Τους ζητήθηκε να τα μεταφέρουν σε ένα αρχείο επεξεργασίας κειμένου (Word) και να σημειώσουν πάνω στο ίδιο το κείμενο τα χωρία εκείνα στα οποία φαίνεται αν πρόκειται για πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη αφήγηση. Οι σημειώσεις και των δύο ομάδων ήταν εύστοχες.

Στη συνέχεια, και οι δύο ομάδες προτίμησαν να εκθέσουν τα συμπεράσματά τους για τη λειτουργία της πρωτοπρόσωπης και τριτοπρόσωπης αφήγησης όχι με τη μορφή σχολίου στα κείμενα αλλά σε ανεξάρτητο δικό τους κείμενο. Για να διευκολυνθούν οι μαθητές στον σχολιασμό του ύφους των δύο κειμένων, τούς ζητήθηκε να λάβουν υπόψη τους τα παρακάτω ερωτήματα: «πώς θεωρούν ότι επηρεάζεται η αφήγηση από την επιλογή του γραμματικού προσώπου;», «Τα συναισθήματα που προκαλεί στους αναγνώστες είναι διαφορετικά;», «Η αξιοπιστία του κειμένου επηρεάζεται;», «Τι διαφορετικό προσπαθεί να πετύχει ένας συγγραφέας όταν διαλέγει τον έναν ή τον άλλο τρόπο;», «Τι αίσθηση αφήνει στον αναγνώστη καθεμιά από τις δύο αφηγήσεις;».

Η εργασία της πρώτης ομάδας ήταν ένα κείμενο που ουσιαστικά απαντούσε στις παραπάνω ερωτήσεις, ενώ η δεύτερη ομάδα απάντησε ξεχωριστά στις επιμέρους ερωτήσεις της δραστηριότητας. Οι εργασίες και των δύο ομάδων σχολιάστηκαν στο Wiki από τον διδάσκοντα εκτός ωραρίου διδασκαλίας. Στα σχόλια είτε σημειωνόταν ότι είναι εύστοχη και ικανοποιητική η απάντηση των μαθητών είτε γίνονταν κάποιες συμπληρώσεις σε αυτά που έγραψαν. Πρόκειται κυρίως για συμπληρώσεις που αποσαφήνιζαν τις απαντήσεις των μαθητών³. Επειδή στον σχολιασμό του διδάσκοντα

---

³ Βλ. ό.π. τα αρχεία βλ. [ergasia_sxoliasmeni_1](#) και [ergasia_sxoliasmeni_2](#).

δεν υπήρχε κανένα ερώτημα προς τους μαθητές, αυτοί δεν απάντησαν αλλά προτίμησαν απλώς να διαβάσουν το σχολιασμό και να ζητήσουν στην τάξη κάποιες εξηγήσεις.

Το [φύλλο εργασίας](#) των επόμενων δύο ομάδων προέβλεπε να εξετάσουν οι μαθητές ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Ελένη ή ο Κανένας* της Ρέας Γαλανάκη κι ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Σωτήρη Δημητρίου *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου* και συγκεκριμένα να εξετάσουν τις μεταφορές και τις παρομοιώσεις των δύο κειμένων, τις λεξιλογικές τους επιλογές, την υιοθέτηση τέλος στοιχείων προφορικού ή γραπτού λόγου από τις δύο αφηγήτριες. Οι μαθητές της τρίτης ομάδας εντόπισαν σε γενικές γραμμές εύστοχα και σημείωσαν με μορφή σχολίου στα κείμενα μεταφορές και παρομοιώσεις. Επίσης, διέκριναν τη διαφορά των δύο κειμένων, όσον αφορά στις λεξιλογικές τους επιλογές, εντοπίζοντας και σημειώνοντας σε σχόλια λέξεις του γραπτού και του προφορικού λόγου, καθώς και τα διαφορετικά μέρη του λόγου που είναι συχνότερα στα δύο κείμενα. Ωστόσο, οι μαθητές της τέταρτης ομάδας δυσκολεύτηκαν να εντοπίσουν εύστοχα στα κείμενα τα παραπάνω χαρακτηριστικά του λόγου, οπότε χρειάστηκε στενή καθοδήγηση από τον διδάσκοντα, καθώς και η παρακίνηση να συμβουλευονται μέσω του Wiki την εργασία των συμμαθητών τους της τρίτης ομάδας, προκειμένου να απαντήσουν ικανοποιητικά στα ζητούμενα.

Οι μαθητές και των δύο ομάδων δυσκολεύτηκαν στον σχολιασμό των λεξιλογικών επιλογών των δύο κειμένων. Διαπιστώθηκε ότι κάποια συμπεράσματά τους ήταν λανθασμένα και χρησιμοποιήθηκε ο σχολιασμός του διδάσκοντα μέσω του Wiki είτε η καθοδήγησή του μέσα στην τάξη, την ώρα που εκπονούσαν την εργασία οι ομάδες, προκειμένου να διορθωθούν οι λανθασμένες απαντήσεις και να συμπληρωθούν κάποιες ελλείψεις⁴. Ενδεικτικά, αναφέρεται η άποψη των μαθητών

---

⁴ Βλ. ό.π. το [ergasia_scholiasmeni_3](#).

ότι τα χαρακτηριστικά του γραπτού λόγου (δόκιμες λέξεις, συμμόρφωση με τους κανόνες γραμματικής και συντακτικού) αποτελούν γνωρίσματα του λογοτεχνικού ύφους στα κείμενα. Χρειάστηκε η παρέμβαση του διδάσκοντα είτε με τη μορφή σχολίων στο κείμενο των μαθητών, στο οποίο διατυπωνόταν η άποψη αυτή, είτε μέσα στην τάξη, για να δοθεί στον προφορικό λόγο η αξία που του ταιριάζει και να πειστούν οι μαθητές ότι και το ύφος αυτό μπορεί να χαρακτηρίζει ένα αξιόλογο λογοτεχνικό κείμενο. Αποτέλεσμα της παρέμβασης αυτής ήταν στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας για την εντύπωση που τους προκαλούν τα δύο διαφορετικού ύφους κείμενα να επιλέξουν ως πιο ενδιαφέρον για αυτούς το πρώτο κείμενο με τα γνωρίσματα του προφορικού λόγου.

Το [φύλλο εργασίας](#) για τις δύο τελευταίες ομάδες ζητούσε να μελετήσουν οι μαθητές το χρονογράφημα του Εμμανουήλ Ροΐδη «Μονόλογος ευαισθήτου» και πώς η ειρωνεία, ένα σχήμα λόγου που διαπερνά στην περίπτωση αυτή ολόκληρο το κείμενο, αναλαμβάνει να μεταδώσει το πραγματικό νόημα, σε πείσμα όσων σε πρώτο επίπεδο «λέει» το κείμενο. Οι μαθητές και των δύο ομάδων ενημερώθηκαν για την ειρωνεία τόσο από τους συμμαθητές τους, που είχαν μελετήσει στο σπίτι το σχετικό λήμμα από το *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* που τους είχε δοθεί, όσο και από τον διδάσκοντα την ώρα του μαθήματος. Από κάποιους υπήρξε δυσκολία να κατανοήσουν την ειρωνεία και να την εντοπίσουν στο κείμενο. Ωστόσο, με πολλά παραδείγματα που τους έδωσε ο διδάσκων από τον καθημερινό λόγο έγινε κατανοητό πώς χρησιμοποιείται η ειρωνεία, όπως φαίνεται και από τις εργασίες των ομάδων στις οποίες εντοπίζονται σημεία του κειμένου με ειρωνικό ύφος. επίσης, ήταν σε θέση οι μαθητές, λαμβάνοντας υπόψη τους τις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας, να ερμηνεύσουν την ειρωνεία του κειμένου⁵. Σε περιπτώσεις στις οποίες δεν θεωρήθηκε

---

⁵ Βλ. ό.π. το [ergasia_scoliasmeni_4](#).

εύστοχη η απάντησή τους, ο σχολιασμός του διδάσκοντα στο Wiki τούς βοήθησε να διορθώσουν ή να συμπληρώσουν την εργασία τους.

Ενώ θεωρείται ότι οι μαθητές εργάστηκαν αποδοτικά και ότι τουλάχιστον ως έναν βαθμό επιτεύχθηκαν οι στόχοι του σεναρίου που αφορούσαν στις εργασίες της δεύτερης και τρίτης ώρας, ωστόσο, ο ρυθμός εφαρμογής του σεναρίου δεν ήταν ο προβλεπόμενος από τον συντάκτη του σεναρίου. Όλες οι ομάδες, εκτός από τη δεύτερη που τελείωσε νωρίς, χρειάστηκαν δύο ώρες για να ολοκληρώσουν τις εργασίες τους και έτσι δεν στάθηκε δυνατό να διατεθεί χρόνος για να ενημερωθούν σχετικά με τις εργασίες των άλλων ομάδων και να προβούν σε πιθανό σχολιασμό τους, όπως προέβλεπε το συνταγμένο σενάριο. Στη δεύτερη ομάδα που έπρεπε να περιμένει να τελειώσουν οι υπόλοιποι ανατέθηκε ήδη από την τρίτη ώρα η εργασία της τέταρτης ώρας. Από την άποψη αυτή στην παρούσα φάση το Wiki δεν αξιοποιήθηκε ως πλατφόρμα συνεργασίας των μαθητών. Αυτό σε έναν μικρό βαθμό επιχειρήθηκε μόνο με την τέταρτη ομάδα, η οποία, προκειμένου να εκπονήσει μια δύσκολη για αυτούς εργασία, συμβουλευτήκε την ίδια εργασία της τρίτης ομάδας. Αντίθετα, το Wiki θεωρήθηκε πολύτιμο εργαλείο για τη συνεργασία διδάσκοντα και μαθητών, καθώς ο σχολιασμός του διδάσκοντα σε πολλά σημεία συντέλεσε στη διόρθωση αστοχιών από τους μαθητές ή στη συμπλήρωση των εργασιών τους.

4^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Οι ομάδες προσήλθαν και πάλι στο εργαστήριο της πληροφορικής και ενημερώθηκαν για το τρίτο φύλλο εργασίας, το οποίο ήταν κοινό για όλους. Πρέπει να σημειωθεί ότι απουσίαζαν οι δύο μαθήτριες της έκτης ομάδας. Ο μαθητής που έμεινε μόνος μετακινήθηκε στην πρώτη ομάδα. Ζητήθηκε από τους μαθητές να διαβάσουν μερικές εκδοχές του επεισοδίου που παρουσιάζει ο Ρεϊμόν Κενώ στο βιβλίο του «Ασκήσεις ύφους», στο οποίο εκμεταλλεύεται με πρωτότυπο, ευρηματικό τρόπο τις υφολογικές δυνατότητες της γλώσσας.

Οι μαθητές κάθε ομάδας κλήθηκαν να γράψουν από κοινού τη δική τους εκδοχή για ένα περιστατικό, κάποια βασικά στοιχεία του οποίου τους δόθηκαν στο φύλλο εργασίας. Γράφτηκαν συνολικά έξι κείμενα. Η δεύτερη ομάδα που είχε εργαστεί και την προηγούμενη ώρα έγραψε δύο κείμενα ήδη πριν από την έναρξη της τέταρτης ώρας, καθώς οι μαθητές είχαν εργαστεί και στο σπίτι, αν και δεν τους είχε ζητηθεί. Ο διδάσκων, προκειμένου να μην περιμένουν οι μαθητές της ομάδας αυτής άπραγοι να ολοκληρώσουν οι υπόλοιποι τις εργασίες τους, σχολίασε πριν την έναρξη της τέταρτης ώρας τα κείμενά τους ζητώντας τους να εντοπίσουν αφηγηματικά χαρακτηριστικά των δύο κειμένων⁶. Με τον τρόπο αυτό, χάρη στο Wiki, κατέστη δυνατή η έγκαιρη ανάθεση επιπλέον εργασίας στους μαθητές που είχαν προχωρήσει πιο γρήγορα από τους άλλους.

Στη διάρκεια της τέταρτης ώρας αναρτήθηκαν τα κείμενα των ομάδων σε σελίδα του Wiki και διαβάστηκαν στην ολομέλεια. Οι ομάδες έγραψαν κείμενα με διαφορετικό ύφος δίνοντας τον λόγο σε διαφορετικούς αφηγητές: σε έναν μαθητή-αυτόπτη μάρτυρα του συμβάντος, με λόγο που μπορεί να χαρακτηριστεί νεανική αργκώ, στην καθηγήτρια που χρησιμοποιεί λόγο ανάλογο της θέσης της και στον μαθητή που ενεπλάκη στο συμβάν, ο οποίος άλλοτε είναι συγκρατημένος και άλλοτε εριστικός και οξύθυμος χρησιμοποιώντας και ανάλογο ύφος στην εξιστόρηση του συμβάντος. Τον διδάσκοντα προβλημάτισε ένα κείμενο με λόγο μάλλον απρεπή και αταίριαστο για σχολική τάξη. Ωστόσο, το κείμενο αυτό προκάλεσε τη μεγαλύτερη συζήτηση την ώρα της παρουσίασης των κειμένων.

Προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι υφολογικές διαφορές στα κείμενα των μαθητών, ο διδάσκων ζήτησε από την ολομέλεια την ώρα της παρουσίασης κάθε κειμένου να επιχειρείται να δοθεί ένας τίτλος ενδεικτικός του ύφους του κειμένου. Οι μαθητές παρακολούθησαν με ενδιαφέρον όλα τα κείμενα και συμμετείχαν στη

---

⁶ Βλ. ό.π. το αρχείο *ergasia_sxoliasmeni_5*.

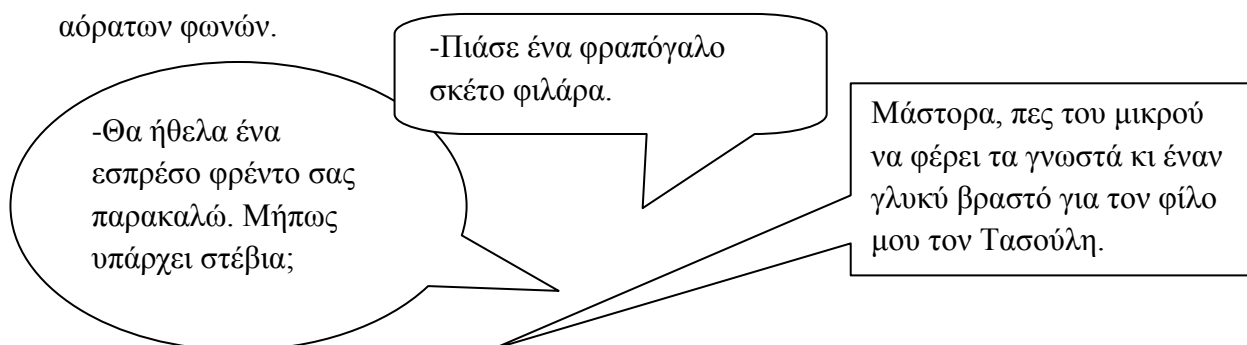
συζήτηση. Πρόθεση του διδάσκοντα ήταν να ανατεθεί ως εργασία για το σπίτι να γράψουν την προσωπική τους εκδοχή του περιστατικού, πειραματιζόμενοι πάλι με τα συστατικά του ύφους, όπως προέβλεπε και το συνταγμένο σενάριο. Ωστόσο, τελικά, μετά από πρόταση μιας μαθήτριας, ανατέθηκε στους μαθητές να αφηγηθούν στο ύφος που επιθυμούν ένα περιστατικό ανάλογο με αυτό της άσκησης που εκπόνησαν την τέταρτη ώρα και συνέβη πραγματικά μέσα στην τάξη τους πριν από λίγες μέρες. Η ιδέα άρεσε στους μαθητές και ο διδάσκων θεώρησε πως αυτή η εκδοχή της άσκησης θα προκαλούσε περισσότερο το ενδιαφέρον των μαθητών, καθώς οι μαθητές θα αφηγούνταν κάτι που αποτελούσε αληθινή κοινή εμπειρία όλων και έτσι η άσκηση θα αποκτούσε βιωματικό χαρακτήρα. Για τη σύνθεση του κειμένου δόθηκε στους μαθητές αρκετός χρόνος, καθώς μεσολαβούσαν οι διακοπές των Χριστουγέννων. Οι μαθητές παρακινήθηκαν να σχολιάσουν τα κείμενα των συμμαθητών τους σε χρόνο εκτός σχολικού ωραρίου, γράφοντας την άποψή τους για την ακρίβεια με την οποία αφηγήθηκαν το συμβάν, όπως επίσης και για το ύφος και την οπτική γωνία κάθε αφηγητή. Οι περισσότεροι μαθητές κατά τη διάρκεια των διακοπών αλλά και αργότερα συμμετείχαν στον διάλογο που ξεκίνησε στις σελίδες του Wiki, άλλοτε με μικρούς αστεϊσμούς και άλλοτε με εύστοχες παρατηρήσεις. Στην περίπτωση αυτή το Wiki χρησιμοποιήθηκε ως βήμα διαλόγου μεταξύ των ίδιων των μαθητών για θέμα που αφορούσε τη σχολική εργασία, σε χρόνο εκτός ωραρίου και με τρόπο που ήταν μάλλον ευχάριστος για τους μαθητές.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο Εργασίας 1ης Ομάδας

Καλοκαίρι. Ξαπλωμένοι με κλειστά μάτια σ' ένα δωμάτιο πάνω από τον κεντρικό δρόμο κάποιου νησιού* από την ανοιχτή μπαλκονόπορτα φτάνουν φωνές από τα μαγαζιά από κάτω. Το μυαλό σας ταξιδεύει και φαντάζεται τους κατόχους των αόρατων φωνών.

Χρησιμοποιώντας κάποια μηχανή αναζήτησης δώστε πρόσωπο στα παραπάνω συννεφάκια. Σε διαφάνειες ενός προγράμματος παρουσίασης μεταφέρετε τις εικόνες που επιλέξατε και το σύννεφο που του αντιστοιχεί.

Για να επιλέξετε, σκεφθείτε και συζητήστε μεταξύ σας και τα εξής: ποιος θα μπορούσε να έχει πει τα παραπάνω; Τι σας οδήγησε στην επιλογή του συγκεκριμένου προσώπου που επιλέξατε; Ποια γλωσσικά στοιχεία σας έκαναν να αντιστοιχίσετε τα λεγόμενα με το συγκεκριμένο πρόσωπο;

Οδηγίες προς ναυτιλλόμενους πριν το φύλλο εργασίας 2

Στη συζήτηση της προηγούμενης ώρας καταλήξαμε πως ο λόγος καθενός διαφοροποιείται ανάλογα με τις εμπειρίες, τα βιώματα, τις ιδέες του, εντέλει την ταυτότητά του. Καταλήξαμε δηλαδή πως καθένας από εμάς, όταν παίρνει τον λόγο, έχει ένα ορισμένο, προσωπικό ύφος. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει και στην πεζογραφία. Θα μελετήσουμε, λοιπόν, κάποια από τα συστατικά του ύφους στον πεζό λόγο. Συγκεκριμένα, θα δούμε πώς επηρεάζεται το ύφος ενός λογοτεχνικού κειμένου:

- από το γραμματικό πρόσωπο στο οποίο μιλά ο αφηγητής
- από τις λεξιλογικές επιλογές
- από τα σχήματα λόγου –λόγω χρόνου θα περιοριστούμε στις μεταφορές, τις παρομοιώσεις και την ειρωνεία.

Για αρχή, διαβάστε τα λήμματα για το ύφος στο [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#) και στο διαδικτυακό [Λεξικό γλωσσολογικών όρων](#) της Πύλης.

ΠΡΟΣΟΧΗ! Να έχετε κατά νου πως θα πρέπει οι απαντήσεις που θα δώσετε στη συνέχεια να είναι σαφείς και ολοκληρωμένες, μιας και θα αποτελέσουν υλικό μελέτης για τις υπόλοιπες ομάδες. Θα εργαστείτε ως εξής: αφού μεταφέρετε τα λογοτεχνικά κείμενα που θα μελετήσετε σε πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου, θα παραθέσετε τις απαντήσεις που θα σας ζητηθούν ως σχόλια πάνω στα κείμενα. Στη συνέχεια, θα αναρτήσετε το αρχείο επεξεργασίας κειμένου στο Wiki. Μετά το τέλος του διώρου μας τα μέλη των υπόλοιπων ομάδων, αφού μελετήσουν τα θεωρητικά κείμενα και τις απαντήσεις σας, μπορεί να σας κάνουν στον χώρο των σχολίων του Wiki πρόσθετες ερωτήσεις. Θα πρέπει λοιπόν να συνεννοηθείτε μεταξύ σας για να απαντάτε στους συμμαθητές σας, στην περίπτωση που προκύψουν απορίες.

Φύλλο εργασίας 2Α (για τις ομάδες 1 και 2)

Ας θυμηθούμε καταρχάς κάποια ζητήματα που πρωτοσυζητήσατε πέρυσι σχετικά με τον αφηγητή. Διαβάστε [εδώ](#) το κεφάλαιο από το βιβλίο του καθηγητή για τις λειτουργίες του αφηγητή (κεφ. 3.2) και [εδώ](#) από την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου το κεφάλαιο για τη διήγηση και τη μίμηση. Συζητήστε μεταξύ σας αν μπορείτε να φέρετε στον νου σας κείμενα στα οποία υπάρχει πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη αφήγηση ή συνδυάζονται και τα δύο.

Και τώρα διαβάστε [εδώ](#) απόσπασμα από το αφήγημα του Θανάση Βαλτινού «Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική» και [εδώ](#) το διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Το μοιρολόγι της φώκιας». Τι παρατηρείτε ως προς το γραμματικό πρόσωπο εκφοράς του λόγου; Πώς διαφοροποιείται το κάθε κείμενο ανάλογα με την επιλογή που κάνει ο συγγραφέας; Πιστεύετε πως η επιλογή πρωτοπρόσωπης ή τριτοπρόσωπης αφήγησης δημιουργεί διαφορετικά συναισθήματα σε εσάς τους αναγνώστες; Η αξιοπιστία του κειμένου επηρεάζεται; Τι διαφορετικό προσπαθεί να πετύχει ένας συγγραφέας όταν διαλέγει τον έναν ή τον άλλο τρόπο;

Φύλλο εργασίας 2B (για τις ομάδες 3 και 4)

Η ομάδα σας θα ασχοληθεί με αποσπάσματα από τα εξής μυθιστορήματα:

- Σωτήρης Δημητρίου, «Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου», Κέδρος 1993
- Ρέα Γαλανάκη, «Ελένη ή ο Κανέννας», Καστανιώτης 2004

Τα δύο αυτά μυθιστορήματα είναι πολυφωνικά, δηλαδή την ιστορία αφηγούνται παραπάνω από ένας αφηγητές. Ένας από τους αφηγητές του Δημητρίου είναι μια γυναίκα από ένα χωριό της Ηπείρου, η οποία στις ταραγμένες εποχές του τέλους του Β' Παγκόσμιου Πολέμου αναζητά μαζί με άλλες συγχωριανές της στα διπλανά χωριά τροφή για τις πεινασμένες τους οικογένειες.

Στο μυθιστόρημα της Γαλανάκη μέρος της ιστορίας αφηγείται η γηραιά Ελένη του τίτλου, η Ελένη Αλταμούρα, η οποία σε μεγάλη ηλικία, απομονωμένη στο σπίτι της των Σπετσών, με μόνη συντροφιά τα φαντάσματα του πεθαμένου πατέρα και των νεκρών παιδιών της, αναπολεί τη ζωή της και τα γεγονότα που τη σημάδεψαν. Στο απόσπασμα που θα διαβάσετε εσείς «συνομιλεί» με τον νεκρό γιο της Ιωάννη Αλταμούρα, που ήταν κι αυτός, όπως και η ίδια η Ελένη, ζωγράφος.

Διαβάστε τα δύο αποσπάσματα και συζητήστε μεταξύ σας τις διαφορετικές γλωσσικές επιλογές κάθε συγγραφέα. Ποια είναι τα γλωσσικά χαρακτηριστικά κάθε κειμένου; Πριν απαντήσετε, εξετάστε το κείμενο ως προς τα εξής χαρακτηριστικά: λεξιλογικές επιλογές, [μεταφορές](#) και [παρομοιώσεις](#) (πρόκειται για μεταφορές και παρομοιώσεις κοινές και συνηθισμένες στον καθημερινό λόγο ή είναι πρωτότυπες και προσωπικές;), σειρά των λέξεων, προφορικότητα του λόγου ή συμμόρφωση προς τα χαρακτηριστικά του γραπτού λόγου. Ποιο μέρος του λόγου βλέπετε να πρωταγωνιστεί στον λόγο κάθε αφηγήτριας –ουσιαστικό, ρήμα, επίθετο; Σημειώστε με διαφορετικό χρώμα μέσα στο κείμενο δείγματα των παραπάνω σημειώνοντας δίπλα σε σχόλιο τις παρατηρήσεις σας.

Έπειτα απαντήστε στις εξής ερωτήσεις: Τι πιστεύετε πως προσπαθεί να πετύχει κάθε συγγραφέας με την υιοθέτηση των συγκεκριμένων γλωσσικών επιλογών; Ποια συναισθήματα δημιουργεί σε σας τους αναγνώστες; Τι γνώμη σχηματίζετε για κάθε αφηγητή; Συνέβαλε ο τρόπος που μιλούσε καθένας στην επίταση αυτής της εντύπωσης;

Ήθελε μια πιθαμή να χωθεί ο ήλιος πίσω απ' το βουνό, ότε μπήκαμαν στο Μαρκάτι. Νηστικές, ξυπόλητες, σκιαγμένες. Κρούσαμεν θύρες, άνοιγαν ψια, «πούθε σας έχομε, μωρ' μαύρου», ήλεγαν κι έκλειναν. Άλλοι δεν άνοιγαν ίτσιου, «φευγάστε, δώκαμαν αλλού, μας πέσαταν στον λαιμό», ήλεγαν.

Ένας γέρος Αρβανίτης μας φοβέρισε. Τι δεν απόλυκε το στόμα του. «Σοκακιάρες, οβριάνες» ξεχώρισα. Με πήραν τα κλάματα. Ήβγε μια γυναίκα, αρχοντογυναίκα, παρουσιά –θυγατέρα του ήταν- και τον φοβέρισε. Με αγκάλιασε κατόπι, και φίλα απ' εδώ, φίλα απ' εκεί. Θαράπιο. Εξήντα χρονών έφτακα, κι ακόμα έχω κείνο το φιλί στο μάγουλο. Μας έφτιασε τηγανίτες και μας έστρωσε καταής να κοιμηθούμε. Εγώ δεν μπορούσα να κοιμηθώ και μου κίναγαν δάκρυα. Ήθελα να πάω στο χωριό, στη μάνα. Δεν θυμιόμουν φιλί της, αλλά μακάρ' έφταιγε. Μήνα είχε μια, μήνα δυο. Έξι, κι ο Σπύρος εφτά ήμασταν, πού να πρωτοκοιτάξει. Όλη την μέρα στις ερημιές και στις μπανταλιές, να γένομε.

«Κοπέλα, βγάλ' τον άκλαυτο», ήκουσα την Κώστα-Χάδαινα.

«Άι στο διάολο» είπα σιγαλά. «Θε μου, σχώρα με μέ τον βρικόλακα».

Άφεγγα κινήσαμε για τους Άι-Σαράντα.

[...]

Περβάτει και περβάτει, έπαιρε ο ήλιος την κατηφόρα, κι ήμασταν ακόμη στον δρόμο. Κολλήσαμεν σ' ένα βουνόπλο και στην ράχη μείκαμαν ξερές. Είδαμαν έναν άσωτο κάμπο που θρόιζε κι ήταν χρυσός απ' τον ήλιο.

«Όυι τι ευλογημένος τόπος είν' τούτος. Εδώ θα μας δώκουν», είπε η Σοφιά.

Έβαλε τα γέλια η Κώστα-Χάδαινα. «Τι πάθатаν, ωρέ δόλιο γυναίκες. Θάλασσα είναι, νερό».

(Σωτήρης Δημητρίου, «Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου», Κέδρος 1993, 16-17)

[...] έμαθα ότι το έργο σου «Το λιμάνι της Κοπεγχάγης», που έστειλες από κει στην Αθήνα για την Έκθεση των Ολυμπίων, τιμήθηκε με το αργυρό βραβείο. Το ασήμι είναι αρραβώνιασμα θανάτου, τι σου γύρευε; Να το αποφεύγεις, να μην το στρώνεις ούτε καν στα έργα σου, σε συμβούλευα εγώ, που μελετούσα σολωμονικές. Αλλά δεν ήξερα αν με υπάκουες, αφού έλειπες και πια δεν έβλεπα τους πίνακες σου. Για να τους παρασταίνω όμως νοερά και να παρηγοριέμαι, έπρεπε να αντλώ μέσα από τα γραφόμενά σου. Όπου, μαζί με άλλες καθημερινές σου έγνοιες μού έγραφε ότι ανάμεσα στα δύο απέραντα γαλάζια το μάτι πρέπει σαν πουλί να ξεκουράζεται πάνω σε μια λουρίδα γης ή πάνω στο κατάρτι ενός μικρού πλεούμενου. Ότι τα φουσκωμένα ιστία πρέπει να αίρουν το σκαρί ανάλαφρα, σαν γήινη αμαρτία προς την εξιλέωσή της. Ότι τα κύματα γράφονται πάντοτε με τρίγωνα, η τρικυμία με λοξά αφρισμένα αυλάκια, η νηνεμία σαν δωδεκάχρονο κορίτσι μπροστά στον καθρέφτη. Ακόμη ότι της θάλασσας οι αφηγήσεις έχουν άγνωστο το μέλλον, καθώς μαίνεται ο ενεστώς μια τρικυμίας, καθώς περιμένει στ' ακρογιάλι το καϊκι, καθώς ξεφεύγει από τον καπνό της μάχης λαβωμένο ένα καράβι.

(Ρέα Γαλανάκη, «Ελένη ή ο Κανένας», Καστανιώτης 2004, 151)

Φύλλο εργασίας 2Γ (για τις ομάδες 5 και 6)

Ας δούμε ένα σχήμα λόγου που μεταμορφώνει στην περίπτωση που θα μελετήσετε εσείς ολόκληρο το κείμενο, την ειρωνεία. Επισκεφθείτε την υπερσύνδεση και διαβάστε:

- το χρονογράφημα του Εμμανουήλ Ροΐδη, [«Μονόλογος Ευαισθήτου»](#)

Διαβάστε το λήμμα για την ειρωνεία από το [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#) και σημειώστε μέσα στο κείμενο χωρία όπου εντοπίζετε ειρωνεία. Σε σχόλιο εξηγήστε επίσης στους συμμαθητές σας τα εξής: Τι ειρωνεύεται ο συγγραφέας; Ποια αντίθεση ανάμεσα σε φαινόμενο και πραγματικότητα υπονοεί το κείμενό του; Ποιες σκέψεις και αισθήματα απόντα από τις λέξεις του –μάλιστα σε αντίθεση προς αυτές– υποβάλλει ο συγγραφέας; Ποια στάση κρύβεται πίσω από την ειρωνεία του; Ποια συναισθήματα αποκαλύπτονται με τη χρήση της ειρωνείας; Τι προσδίδει στο κείμενό του η χρήση της ειρωνείας;

Φύλλο εργασίας 3 (κοινό για όλες τις ομάδες)

Στο βιβλίο «Ασκήσεις Ύφους» ο Ρεϊμόν Κενώ παρουσίασε ένα απλό επεισόδιο με ενενήντα εννέα διαφορετικούς τρόπους, εκμεταλλευόμενος το ύφος.

Διαβάστε [εδώ](#) και [εδώ](#) μερικές εκδοχές από το [βιβλίο](#) του.

Να και μερικές ακόμη:

Όνειρο

Όλα γύρω μου φαίνονταν αγνά και σεντεφένια, ήταν κι άλλα πρόσωπα, πολλά κι αδιόρατα, κι ωστόσο ανάμεσά τους διαγραφόταν αρκετά καθάρια η μοναχική μορφή ενός νεαρού που ο πολύ μακρύς λαιμός του προανάγγελλε μόνος του τον ταυτόχρονα δειλό και γκρινιαρικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Η κορδέλα του καπέλου του είχε δώσει τη θέση της σε μια πλεξούδα. Ύστερα άρχισε να τσακώνεται με κάποιον άλλο που δεν έβλεπα, κι ύστερα, σαν να τον πήρε ο φόβος, ρίχτηκε στα σκοτάδια ενός διαδρόμου.

Σ' ένα άλλο κομμάτι του ονείρου τον βλέπω να βαδίζει μέρα μεσημέρι μπροστά στο σταθμό Σαιν Λαζάρ. Τώρα είναι μ' ένα φίλο του που του λέει: «Πρέπει να ράψεις άλλο ένα κουμπί στο παλτό σου».

Πάνω εκεί, ξύπνησα.

Η υποκειμενική άποψη

Δεν ήμουν διόλου δυσαρεστημένος με το ντύσιμό μου εκείνη τη μέρα. Πρωτοφορούσα ένα παρδαλούτσικο καπέλο κι ένα παλτό, για το οποίο πολύ καμάριωνα. Μπροστά στον σταθμό του Σαιν Λαζάρ συνάντησα τον Χ που προσπάθησε να μου χαλάσει το κέφι, θέλοντας να μου αποδείξει πως το παλτό μου

ήταν πολύ ανοιχτό στο πέτο και πως θα 'πρεπε να προσθέσω εκεί ένα κουμπί. Πάλι καλά που δεν τόλμησε να θίξει το καπέλο μου.

Λίγο νωρίτερα, έβαλα όπως έπρεπε στη θέση του ένα παλιοτόμαρο που το 'κανε επίτηδες να με ξενοχιάζει κάθε φορά που περνούσε κόσμος, ανεβαίνοντας ή κατεβαίνοντας. Αυτό συνέβη σ' ένα από κείνα τα βρωμερά λεωφορεία που πήζουν στη λαϊκούρα ακριβώς εκείνες τις ώρες που είμαι υποχρεωμένος να τα χρησιμοποιώ.

Κι άλλη υποκειμενική άποψη

Ήταν σήμερα δίπλα μου στο λεωφορείο ένα από κείνα τα μυξιάρικα που, ευτυχώς, εκλείπουν σιγά σιγά, γιατί καμιά μέρα θα σκότωνα κανένα από αυτά. Ο λεγάμενος, ένα τσογλάνι γύρω στα είκοσι έξι, τριάντα, μου την έδινε πολύ, όχι μόνο για το μακρύ λαιμό του σαν ξεπουπουλιασμένης γαλοπούλας, αλλά και γιατί είχε στο καπέλο του αντί για κορδέλα ένα λεπτό μελιτζανί κορδόνι. Α το κάθαρμο! Πόση αηδία μου προκαλούσε! Όπως λοιπόν είχε πολύ κόσμο στο λεωφορείο εκείνη την ώρα, έβρισκα την ευκαιρία, κάθε φορά που στριμωχνόμασταν για να κατέβει ή να ανέβει ο κόσμος, να του χώνω τον αγκώνα μου στα παιδιά του. Στο τέλος μου την κοπάνησε, πάνω που ήμουν έτοιμος να του τραβήξω ένα ξεγυρισμένο ξενύχιασμα. Θα του 'λεγα ακόμη, μόνο και μόνο για να τον φτιάξω, πως το παλτό του ήταν πολύ ανοιχτό στο πέτο.

Ας παίξουμε τώρα κι εμείς με τον τρόπο του Κενώ. Να ένα επεισόδιο το οποίο όλοι μάλλον κάποια στιγμή έχουμε παρακολουθήσει.

Ένας μαθητής κοιτά έξω από το παράθυρο. Η καθηγήτρια παραδίδει εισαγωγή στην τραγική ποίηση. Του κάνει παρατήρηση. Αυτός αντιδρά, λογοφέρνουν κι εκείνος φεύγει από την αίθουσα. Οι συμμαθητές στέκουν βουβοί. Αργότερα συναντιούνται στο κυλικείο: αυτή ζητάει κουλούρι κι εκείνος έχει μόλις αγοράσει ένα μίλκο.

Πώς μπορείτε να αφηγηθείτε το περιστατικό εκμεταλλευόμενοι στην αφήγησή σας όσα συζητήσαμε μέχρι τώρα για το ύφος; Θυμηθείτε ότι μπορείτε να διαλέξετε τη φωνή με την οποία θα αφηγηθείτε τα γεγονότα, να πειραματιστείτε με διάφορα σχήματα λόγου, να διαλέξετε τις λέξεις με τις οποίες θα ντύσετε το περιστατικό. Σκεφτείτε επίσης τι είδους κείμενα μπορούν να προκύψουν από το παραπάνω περιστατικό. Το μήνυμα που στέλνει στο κινητό ο μαθητής για να ενημερώσει την κοπέλα του που φοιτά σε άλλο σχολείο έχει το ίδιο ύφος με την εξιστόρηση του περιστατικού, όπως καταγράφηκε στο βιβλίο ποιών του σχολείου;

Γράψτε λοιπόν στο δικό σας ύφος μια εκδοχή του περιστατικού και αναρτήστε την στη σελίδα που δημιουργήθηκε για τον σκοπό αυτό στο Wiki.

Ατομική εργασία για το σπίτι

Τώρα που μελετήσατε και πάλι τα κείμενα και τα σχόλια των συμμαθητών σας σε αυτά, πειραματιστείτε ξανά με το ύφος, μόνοι αυτή τη φορά. Γράψτε τη δική σας εκδοχή του περιστατικού, στο οποίο ήσασταν εσείς οι ίδιοι αυτόπτες μάρτυρες. Θυμάστε μια μέλισσα τι μεγάλη αναστάτωση προκάλεσε μέσα στην τάξη πριν από λίγες ημέρες; Αναρτήστε το κείμενό σας στο Wiki και περιμένετε τα σχόλια των συμμαθητών σας, διαβάστε τα κείμενα των υπολοίπων και σχολιάστε.

Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Σε μια άλλη εκδοχή του σεναρίου θα μπορούσαν να παραλειφθούν οι δραστηριότητες της πρώτης ώρας (ή να περιοριστούν σε μια σύντομη συζήτηση) και να παραπεμφθούν εξ αρχής οι ομάδες στα φύλλα εργασίας της δεύτερης φάσης (καθε ώρα και ένα φύλλο εργασίας, το οποίο θα επεξεργαστούν όλες οι ομάδες). Εναλλακτικά, επίσης, το σενάριο θα μπορούσε να γίνει διαθεματικό, ενσωματώνοντας και στόχους του μαθήματος της γλώσσας. Στην Α΄ Λυκείου εξετάζεται το ύφος στο κεφάλαιο για τις [ποικιλίες](#) της γλώσσας, ενώ και στη Γ΄ Λυκείου στο κεφάλαιο για τον [δίκαιο και άδικο λόγο](#) εξετάζονται τα χαρακτηριστικά και η χρήση της γλώσσας της εξουσίας.

H. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο δεν καλύπτει βέβαια όλα τα χαρακτηριστικά του ύφους. Επιλέξαμε τη μελέτη των συγκεκριμένων στοιχείων θεωρώντας ότι προσφέρουν μια, όσο γίνεται, αντιπροσωπευτική εικόνα του πώς οικοδομείται το ύφος ενός πεζού κειμένου, ακουμπώντας σε αφηγηματικές επιλογές του συγγραφέα αλλά και σε χαρακτηριστικά της λεκτικής επιφάνειας του κειμένου. Εντούτοις, πολλά άλλα στοιχεία μπορούν να περιληφθούν σε ένα σενάριο που θα αφιερώσει περισσότερες ώρες στην εξέταση του ύφους.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

—

